

УДК 351.862:355.58 - 027.21

**GENESIS OF SCIENTIFIC OPINION REGARDING THE ORGANIZATION
OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF CIVIL DEFENSE AS
AN ESSENTIAL OF NATIONAL SECURITY**

**ГЕНЕЗИС НАУКОВОЇ ДУМКИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Boiko O.A. / Бойко О.А.

s.pabl.adm/к.держ.упр.

ORCID ID 0000-0002-1404-996X

Institute of public administration and research in civil protection,

Kyiv, street Vyshgorodska, 21, 04074

*Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту,
м. Київ, Вишгородська, 21, 04074*

Анотація: В роботі проаналізовано розвиток наукової думки щодо організації цивільного захисту як складової національної безпеки держави. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади функціонування цивільного захисту як специфічного напрямку діяльності держави в контексті національної безпеки України, його важливе місце в системі національної безпеки, особливо в умовах російсько-української війни, Державної служби України з надзвичайних ситуацій як складової сектору безпеки і оборони в контексті впровадження положень Закону України «Про національну безпеку України» та Стратегії національної безпеки України.

Ключові слова: національна безпека, державне управління, цивільний захист, режим воєнного стану, нормативно-правова база.

Abstract: The work considers the scientific thought on the organization of civil defense as a component of national security of the state has been analyzed. The theoretical and methodological principles of civil defense being a specific area of state's activity in the context of Ukraine's national security have been outlined for the first time. Its important place in the national security system has been described, especially in conditions of the armed conflict in the Eastern Ukraine, the State Emergency Service of Ukraine as a component of security and defense in the context of implementation of the articles of the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" and the National Security Strategy of Ukraine has been analyzed

Key words: national security, public administration, civil defense, martial law regime, legal framework.

Вступ.

На сучасному етапі розвитку українського державотворення та забезпечення національної безпеки України цивільний захист розглядається як один із визначальних чинників зміцнення національної безпеки України.

Слід відзначити, що відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» Державна служба України з надзвичайних ситуацій входить до складу сектору безпеки і оборони України, сили цивільного захисту як складова сектору безпеки і оборони віднесені до сил безпеки держави [10].

Це підтверджують вісім років збройного конфлікту на Сході України, повномасштабна російсько-українська війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року. Органи та підрозділи цивільного захисту брали участь як в заходах антитерористичної операції так і в операції Об'єднаних сил. В перший день введення в дію воєнного стану єдину державну систему цивільного захисту розпорядженням Кабінету Міністрів України переведено у найвищу ступінь готовності [9].

Матеріали даного дослідження ґрунтуються на працях вітчизняних науковців та фахівців у сфері цивільного захисту, які розглядали питання цивільного захисту як складової національної безпеки України. У цій роботі також аналізуються акти законодавства, що регулюють сферу цивільного захисту в контексті національної безпеки України.

Основний текст.

Сучасний етап українського державотворення характеризується особливою увагою до питань національної безпеки. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Конституція України визначає, що «людина, її життя і здоров'я, честь і

гідність, недоторканність і безпека є в Україні найвищою соціальною цінністю» [5, стаття 3].

Організація цивільного захисту в Україні на всіх етапах його становлення та розвитку безпосередньо пов'язана з національною безпекою і обороною держави. Саме тому організації цивільного захисту як складової національної безпеки держави, взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки України приділяють свою увагу багато вітчизняних учених.

Нижче наведено генезу теоретичних розробок окремих аспектів державного управління у сфері цивільного захисту як складової національної безпеки (таблиця 1).

Таблиця 1 - Генеза теоретичних розробок окремих аспектів державного управління у сфері цивільного захисту як складової національної безпеки

№ п/п	Напрями праць	Дослідники та роботи
1	Роль цивільного захисту в забезпеченні національної безпеки України в сучасних умовах	Клименко Н.Г., Коваленко В.В., Кропивницький В.С., Лещенко О.Я.
2	Система цивільного захисту та безпека держави, проєктно-орієнтоване управління: комплексний підхід	Артем'єв С.Р., Квашук В.П., Малько О.Д., Порока С.Г., Рак Ю.П., Рубан А.В.
3	Реалізація механізмів публічного управління у сфері цивільного захисту щодо національної безпеки	Криштанович М.Ф.
4	Сили цивільного захисту як складові сил безпеки України	Харламова Ю. Є.
5	Цивільний захист як безпекова функція країн – членів Європейського Союзу	Бірюков Д.С., Лещенко О.Я., Майстро С.В.

Авторська розробка

Ефективне реагування на сучасні виклики та загрози потребує побудови принципово нової системи забезпечення національної безпеки, що гарантує

скоординовану, законодавчо регламентовану діяльність її суб'єктів, спрямовану на захист національних цінностей та інтересів. Також система має бути дієво інтегрованою у систему міжнародної і регіональної безпеки як їх невід'ємна складова [6, с.36].

Г. Ситник досліджував багатофакторний взаємозв'язок безпеки держави, суспільства, людини та середовища їх розвитку, національної та міжнародної безпеки з процесами глобалізації та регіоналізації на основі поглибленого системного світоглядно-філософського, політологічного, правового, соціально-економічного і воєнно-політичного аналізу [11].

Дисертація А. Семенченка присвячена узагальненню проблемних питань стратегічного планування у сфері державного управління національною безпекою України. У підсумку розроблено метод обґрунтування стратегічних рішень, концептуальні засади формування адаптивних механізмів інформаційно-аналітичного забезпечення даного планування [12].

Заслуговує на увагу проведений Д. Бірюковим та О. Лещенком політологічний аналіз цивільного захисту як безпекової функції країн – членів Європейського Союзу, де відповідальність за здійснення цивільного захисту розподіляється між центральною та місцевою владою, причому, як правило більший тягар припадає на останніх [2, с. 148].

Науковий пошук С. Крука «Наукові засади інституційного забезпечення державної управління у сфері національної безпеки України» присвячений питанням формування державної політики у сфері національної безпеки на сучасному етапі державотворення [7].

Автором даної статті під час роботи над дисертаційним дослідженням проаналізовано розвиток наукової думки щодо організації цивільного захисту як складової національної безпеки держави, обґрунтовано теоретико-методологічні засади функціонування цивільного захисту як специфічного напрямку діяльності держави в контексті національної безпеки України [3].

Грунтовно розглядаються питання участі органів та підрозділів цивільного захисту в рамках проведення операції Об'єднаних сил в дисертаційному

дослідженні О. Лещенка на тему «Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу» [8].

Цивільний захист як чинник системи забезпечення національної безпеки досліджували С. Артем'єв та О. Малько. Висвітлено організаційні засади проведення заходів цивільного захисту і проблемні питання функціонування єдиної державної системи цивільного захисту [1].

Цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, майна, матеріальних і культурних цінностей від пожеж, надзвичайних ситуацій, запобігання виникненню таких ситуацій та небезпечних подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [4].

Історичний екскурс свідчить, що з проголошенням незалежності України, система цивільної оборони України концептуально створювалась та протягом 1992 – 1996 років функціонувала як складова частина загальної оборони України й державної системи запобігання надзвичайним ситуаціям та дій у разі їх виникнення. Основу її складала війська Цивільної оборони, що входили до складу Воєнної організації держави.

Однак науковці і практики неодноразово звертали увагу на те, що система цивільної оборони, як державна система управління у сфері захисту населення і території, була спрямована передусім на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій воєнного характеру, зокрема пов'язаних із застосуванням зброї масового ураження, і не враховувала на достатньому рівні умови свого функціонування у мирний час.

Після створення в 1996 році Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи в стислі терміни були розроблені та прийняті Верховною Радою України необхідні законодавчі і нормативно-правові акти, що регламентували функціонування національної системи цивільного захисту, порядок формування

та реалізації державної політики у цій сфері,

Реорганізація 24 грудня 2012 року Міністерства надзвичайних ситуацій України та Державної інспекції техногенної безпеки України в Державну службу України з надзвичайних ситуацій врахувала всі нагальні питання та існуючі проблеми як в державному управлінні так і в питаннях функціонування єдиної державної системи цивільного захисту.

Наразі, враховуючи функціонування національної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану впродовж лютого – вересня 2022 року прийнято ряд законів України та актів Кабінету Міністрів України, які сприяють виконанню органами та підрозділами цивільного захисту завдань за призначенням на період дії воєнного стану.

Висновки.

Проведене дослідження дає змогу зробити ряд висновків:

1. Доведено, що організація цивільного захисту в Україні на всіх етапах його становлення та розвитку безпосередньо пов'язана з національною безпекою і обороною України, а питання організації цивільного захисту як складової національної безпеки України, взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки України потребують подальшого детального вивчення та постійного вдосконалення.

2. Установлено, що на сучасному етапі українського державотворення потрібні новітні концепції розвитку національної системи цивільного захисту як на центральному, регіональному так і на субрегіональному рівнях, державного управління у сфері цивільного захисту, які враховуватимуть умови триваючої війни, нові глобальні виклики у світі, високий рівень природної та техногенної небезпеки в Україні, загрози катастрофічних кліматичних змін та спалахів епідемій, реалії цифрової трансформації в усіх сферах діяльності, запровадження нових термінів та понять, які відображатимуть сучасні зміни в організації цивільного захисту.

3. Триваюча російсько-українська війна вимагає розробки нових та внесення змін до чинних актів законодавства, враховуючи досвід

функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах дії воєнного стану в Україні, виконання завдань за призначенням органами і підрозділами цивільного захисту. Потребують подальшого вдосконалення питання державного управління у сфері цивільного захисту, формування та реалізації державної політики у сфері цивільного захисту; коригування розробленого раніше на виконання Закону України «Про національну безпеку України» проекту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту.

Література:

1. Артем'єв С. Р., Малько О. Д. Цивільний захист як чинник системи забезпечення національної безпеки. *Наука і правоохорона*. 2018. № 2 (40). С. 42-48.
2. Бірюков Д. С., Лещенко О. Я. Політологічний аналіз цивільного захисту як безпекової функції країн – членів Європейського Союзу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, сер. Питання політології*. 2016. Вип. 29. С. 144 –150.
3. Бойко О.А. Державне управління у сфері цивільного захисту в сучасних умовах українського державотворення. Дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01./ДРІДУ НАДУ. Дніпро, 2021. 285 с.
4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403 – VI (із змінами, внесеними Законами України). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 02.10.2022).
5. Конституція України (із змінами, внесеними Законами України). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 02.10.2022).
6. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіт. доп. / О. О. Резнікова та ін. Київ: НІСД, 2015. 58 с. URL: <http://niss.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2022).
7. Крук С. І. Наукові засади інституційного забезпечення державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер. Державне управління*. 2019. Вип. 1 (10). С. 60 – 64.

8. Лещенко О. Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу: дис. ... канд. політологічних наук: 21.01.01/ НІСД. Київ, 2020. 293 с.

9. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лют. 2022 р. № 179 – р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.10.2022).

10. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469 – VIII. Дата оновлення: 15.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 02.10.2022).

11. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / НАДУ при Президентові України. Київ, 2004. 429 с.

12. Семенченко А. І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки. Київ: НАДУ, 2008. 429 с.

Стаття відправлена: 06.10.2022 р.

© Бойко О.А.